

Er det rettfærdig?

Av sogneprest Eystein Poulsen, Modum

Det er mange i vårt land, også blant juristene, som er kommet til den overbevisning at rettsoppjøret med NS like fra begynnelsen er lagt feilaktig an. De mener også at det stort sett virker urettferdig og har ikke fremmet det som godt er i folket. I en rekke tilfelle har dommene vært slik at det kan bli spørsmål om ikke de domte er blitt forfulgt for sin overbevisnings og sin samvittighets skyld. Et typisk eksempel kan nevnes etter avisenes referat:

«En prest ble i herredsretten idømt ordensstraff etter «utrenskingsloven». For øvrig ble han frifunnet. Han hadde ikke vært medlem av NS, men han hadde unnlatt å nedlegge sitt embete den gang det store flertall av prestene gjorde det.

Etter anmodning av Kirkedepartementet påanket påtalemyndigheten dommen og nedla påstand om at tiltalte ble fradømt sitt embete som sogneprest.

Høyesterett tok med 3 mot 2 stemmer påtalemyndighetens påstand til følge.

Flertallet la særlig vekt på at tiltalte ikke la ned sitt embete under okkupasjonen. Dette forhold fant flertallet så alvorlig at følgen måtte bli avskjedigelse i henhold til utrenskingslovens § 1.

Prestenes embetsnedleggelse var, uttalte flertallet videre, et overbevisende uttrykk for at den norske kirkes presteskap fant det ikke alene kirkelig og religiøst, men også nasjonalt nødvendig å tre ut av forholdet til Staten på grunn av statsmyndighetenes handlemåte. Den prest som skilte lag måtte derfor være klar over at hans holdning ble — som herredsretten uttrykte det — «av forræderliknende art.»

Det som var denne prests store forbyttelse for hvilken han ble straffet på den hardeste vis, sitt embets fortapelse, var altså den at han ble stående i sitt embete istedenfor å legge det ned da de fleste andre gjorde det.

Vi kan sette det tilfelle, som er meget godt tenkelig, at biskopene og prestene ikke hadde nedlagt sine embeter i 1942. Ingen ville av den grunn ha kunnet sette landssvikstemplet på dem. Ingen ville med rette kunne påstå at de ved å bli stående i sine embeter hadde sviktet fedrelandet, kirken og kristendommen. Ingen domstol ville ha kjent dem skyldige i gjerninger av «forræderliknende art.»

Det må tvert om erkjennes at det både nasjonalt, kirkelig og religiøst hadde vært like rett og hederlig om de var blitt stående i sine embeter og fortsatt å føre kirkenes kamp mot «statsmaktens» overgrep videre. En hel del ville nok blitt avsatt og forvist, slik som også tilfelle ble etter embetsnedleggelsen.

Undertegnede fikk et par års tid etterat biskopene og prestene hadde lagt ned sine embeter anledning til å tale med en biskop — fra et annet bispedømme — om biskopenes embetsnedleggelse. Uten at jeg kan huske nøyaktig hvordan hans ord falt, ga han uttrykk for den oppfatning at det kanskje hadde vært det beste at biskopene ikke hadde lagt ned sine embeter. Han uttalte bl. a. i denne sammenheng at en senere ved nærmere ettertanke kan komme til å se annerledes på en sak enn når en står midt oppe i begivenhetene.

Under alle omstendigheter, hvordan en enn vil oppfatte denne sak, må de enkelte ha full frihet til å se annerledes på saken enn flertallet, når det ikke er nasjonale, kirkelige eller religiøse verdier som kan bringes i fare. Han er ikke på forhånd forpliktet til å spørre om hva flertallet mener og rette seg etter dets oppfatning. Han har bare plikt til å følge sin egen samvittighet og overbevisning, uansett hva andre mener om den ting.

Å handle annerledes, å ikke la ens egen samvittighet være normen for ens handlinger, ville være utroskap ikke bare mot den kristne lære, men også komme i strid med selve det hovedprinsipp som ligger til grunn for vår lutherske kirke i den kamp for personlig frihet.

De prester som fant det rett å bli stående i sine embeter og ikke følge flertallet, fikk en sterk støtte for sin overbevisning i det kjente ord i skriften, Romerbrevet, kap. 13, vers 1, hvor det heter: «Hver

sjel være lydlig mot de foresatte øvrigheter! For det er ikke øvrighet uten av Gud, men de som er, er innsatt av Gud.»

Disse ord er sagt uten minste forbehold og innskrenkning. De gjelder alle, enten de var romere eller hørte til de undervungne folk hvis land var blitt okkupert.

Nu foreligger den merkelige omstendighet at den norske kirke i sin tid har godkjent riktigheten av ovennevnte oppfatning. Den har nemlig gitt et klart og uimotsigelig uttrykk for at okkupasjonsmakten var den eneste lovlige myndighet i landet.

Det ble nemlig i august 1940 sendt ut et kirkelig rundskriv til prester og menighetsråd i Oslo bispedømme. I skrevet heter det bl. a.:

«Kompetente norske rettsautoriteter har bistått med å utrede hva denne konvensjon — Haagkonvensjonen — innebærer for oss. Vedkommende autoriteter uttaler herom: «Det er uomtvistelig at innen det besatte område går okkupasjonsmyndighetenes bestemmelser foran den ordinære norske regjering — i London — bestemmelser.»

«På følgende direkte spørsmål har de ovennevnte autoriteter gitt følgende svar: Er lover og forordninger som etter 9. april 1940 utstedes av den norske regjering — i London — bindende for folk og institusjoner i det okkuperte område? — Svar: Nei!»

Det må betegnes som en forfølgelse som stat og kirke har satt i gang mot disse mennesker som har fulgt sin samvittighet og støttet seg til både hva skriften sier og hva den norske kirke har uttalt om dette forhold for hvilket de er blitt dømt.

Eystein Poulsen,
sogneprest i Modum.

Høyesterettsadvokat Sven Arntzen svarer:

Aftenposten har forelagt høyesterettsadvokat Sven Arntzen sogneprest PoulSENS artikkel. Sven Arntzen uttaler:

Den sak som sogneprest Poulsen kommenterer var anlagt, ikke som straffesak, men som utrenskings-sak etter begjæring fra Kirkedepartementet.

Lov av 19/7 1946 om utrensking i offentlig tjeneste, som avløste en provisorisk anordning av 26/2 1943, bestemmer i § 1, 1ste ledd:

«Offentlig tenestemann, som var tilsett fyre okkupasjonen, kan få avskil i dom, endå um det ikke er grunn til å straffe han, søframt han stelte seg så andsynes okkupasjonsmakten, eller, hjelpearane deira, eller bar seg så unasjonalt at på andre måtar, at han ikke er verdig til å halda fram i stilling. Held retten det etter tilhøvi sers urimeleg at tenestemannen fær avskil, kan domen, når tenesteumsyn ikke synest vera til hinder, i staden gå ut på fullmakt for vedkomande styremakt til ordensstraffing som nemnt i tredje leden eller — etter framlegg frå vedkomande styremakt — til å nytta særskilt utmælt ordensstraff som der nemnt.»

I 3de ledd heter det så:

«Vedkomande styremakt kan gjeva tenestemannen brdensstraff istaden for å krevja sak um avskil reist etter fyrste leden, osant tenesteumsyn ikke er til hinder. Ordenstraffen er flyktig til onar. teneste med same eller lægre grad eller suspensjon utan løn i upp til tvo år.»

Det kan vanskelig bestrides at det etter krigen var nødvendig å treffe forføyninger mot de offentlige tjenestemenn som ved sitt forhold til okkupasjonsmakten eller dens hjelpe (NS) hadde vist seg uverdige for stillingen, selv om deres forhold ikke var så graverende at det ga grunnlag for straffedom for forræderi. Dette følger av at offentlige tjenestemenn har en særlig troskapsplikt mot Staten og plikt til ved sin holdning å tjene som eksempel for sine medborgere. Ikke minst med henblikk på fremtiden er det viktig å innskjerpe dette.

I den dom som sogneprest Poulsen henviser til, fant 4 av Høyesteretts dommere at vedkommende prests forhold måtte karakteriseres som uverdige, mens en av dom-

Festforestillingen for Magda Blanc

Bergen, 27. mars.

(NTB.) Magda Blancs 70-års dag ble feiret med en festforestilling på Den Nationale Scene i kveld. Let fulltallige publikum hilste jublar ten med langvarig og hjerterlig bifall da hun viste seg på scenen som fru Alving i Ibsens «Gjengangere», en av hennes største roller. Hennes tolking av fru Alving ble også i kveld en strålende prestasjon. Forestillingen var satt i scene av fru Blancs gamle kollega, den 77-årige Christian Sandal, og ellers medvirket Sverre Ness som pastor Manders, Sven Dyring som Oswald, Randi Lindtner Ness som Regine og Eilif Armand som Engstrand.

Det var feststemning i teatret, og alle de opptrædende, men først og sist Magda Blanc, ble hyllet med overveldende bifall.

Etter teppefall ble Magda Blanc hyllet og overrakt blomster ved teatersjef Løkkeberg, fra Den Nationale Scene ved skuespiller Andreas Bjarke, fra kolleger ved teatret ved skuespillerinnen Ella Lie, fra Norsk Skuespillerforbund. Videre var det blomster fra Bergens Teaterforening og en rekke andre. Magda Blanc takket beveget.

merne etter sakens prosessuelle stilling ikke fant det nødvendig å ta standpunkt til dette spørsmål. Tre dommere fant det nødvendig å gå til fradømmelse av embetet, mens to anså en ordensstraff som tilstrekkelig.

Den dommer, hvis votum ble dom, uttaler om vedkommende prests unnlattelse av å nedlegge sitt embete:

«Embetsnedleggelsen fra prestens side kom — etter biskopenes «kyrdebrev» og d'ers nedleggelse av «bestyrelsen av deres embeter og alt det som var skjedd fra styremaktens side før påsken 1942 blant annet domprost Fjellbus utdrivelse av Trondheims domkirke 1. februar — som er skritt der la klart i dagen det umulige i å forlike Quisling-regjeringens styre med kirkenes fortsatte forening med Staten. Prestenes embetsnedleggelse var derfor og måtte være et overbevisende uttrykk for at den norske kirkes presteskap fant det ikke alene kirkelig og religiøst, men også nasjonalt nødvendig å tre ut av forholdet til Staten på grunn av statsmyndighetenes handlemåte. Den prest som skilte lag måtte derfor være klar over at hans holdning ble — som herredsretten har uttrykt det — «av forræderliknende art.» Den ble, etter min mening, en partitaken i strid med det for en norsk prest nasjonalt sømmelige.»

Meningsforskjellen mellom Høyesteretts og sogneprest PoulSENS syn bunnner således i en forskjellig vurdering av hva som er nasjonalt uverdige under krig.

Haagkonvensjonens overenskomst om landkrigens lover og sedvaner bestemmer i paragraf 43:

«Når den lovsmessige makt faktisk er gått over til den som har besatt området, skal denne treffe de forholdsregler som der er adgang til for så vidt mulig å gjenopprette og sikre den offentlige orden og det offentlige liv, idet landets gjeldende lover skal respekteres når ikke foreligger absolutte hindringer herfor.»

Herved er grensene for en okkupasjonsmakts lovgivningsmyndighet angitt.

«Men er militær okkupasjon under krig opphevet ikke den troskapsplikt som det okkuperede lands borgere og spesielt dets offentlige tjenestemenn har mot landets lovlige styremakter.»

Jeg vet ikke om det bibelsted Poulsen refererer tar sikte på varig undertrykte folk. I så fall setter jeg et stort spørsmålsteegn ved dets moralske berettigelse. Men det kan ialfall ikke bety at befolkningen i et hærtatt land skal adlyde fienden mens krigen ennå pågår. Jeg kan vanskelig tenke meg at ansvarsbevisste menn innen den norske kirke noen gang har hevdet et slikt standpunkt.

Sven Arntzen.

100098